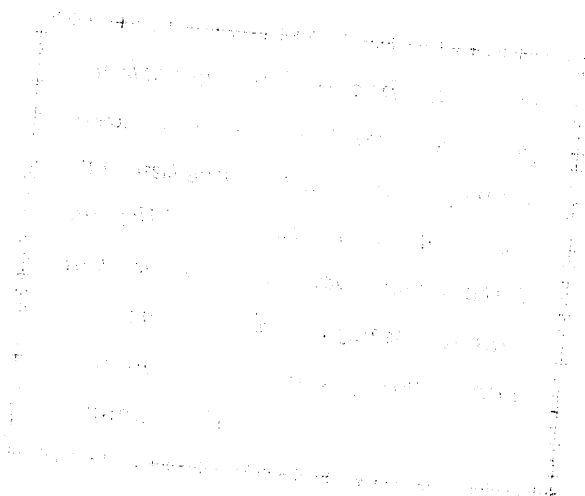

13e JAARGANG

NUMMER 1

JANUARI 1974

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+++++

Th. Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schoouw 4B-11, Lelystad

Postgiro 307695

EEN KRITISCHE KANTTEKENING BIJ EEN PAAR KRITISCHE KANTTEKENINGEN

Het verhaal over de strijd van de schoonmaaksters van de universiteit van Durham dat onze lezers in het decembernummer van "Daad en Gedachte" hebben aangetroffen werd - en dan veel uitvoeriger uiteraard - in brochurevorm uitgegeven door de Britse groep "Solidarity". Deze groep heeft de door Lynda Finn en Gavin Williams geschreven tekst voorzien van enkele kritische kanttekeningen. Bij deze kanttekeningen willen wij op onze beurt een kanttekening maken.

"Solidarity" distancieerde zich, evenals wij het zelf ook hebben gedaan, van de opvatting der beide auteurs, dat er wél met de belangen van de schoonmaaksters rekening zou zijn gehouden indien deze maar de mogelijkheid hadden gekregen om hun *e i g e n* afdeling binnen de vakbond T.G.W.U. (Transport and General Workers Union) te vormen. "Solidarity" kritiseert eveneens het door de beide schrijvers der brochure ingenomen standpunt dat de vrouwen een *"w e r k e l i j k e"* vakbondsvertegenwoordiging hadden moeten hebben of dat "het vakbondslidmaatschap van vrouwelijke part-timers een dringend vereiste zaak" zou zijn. Daartegenover stelt "Solidarity" volgens ons zéér terecht, dat de vakbeweging een instituut van de kapitalistische maatschappij is dat geen andere functie heeft dan als verkoper van de arbeidskracht op de arbeidsmarkt te verschijnen. Wij zijn het ook volledig met "Solidarity" eens, dat dergelijke opvattingen van Lynda Finn en Gavin Williams in strijd zijn met de ervaringen en feiten zoals ze door hen worden geschilderd.

Hierop echter laat "Solidarity" een opmerking volgen waarmee wij het volstrekt óneens zijn. "Het wordt en is hoog tijd", aldus de Britse groep, "dat arbeiders er nu eens ernstig met elkaar over gaan praten wat voor een soort onafhankelijke organisatie zij in de plaats van de vakbeweging kunnen stellen."

Dat wij die opmerking niet onderschrijven spruit daaruit voort, dat wij in deze woorden niets anders kunnen lezen, dan dat de arbeiders zulk een "andere organisatie" maar als mogelijkheid behoeven te zien en serieus

behoeven te w i l l e n om haar van de grond te krijgen. Maar zo simpel gaat volgens ons de ontwikkeling van de arbeidersstrijd bepaald niet.

Arbeiders en arbeidsters zijn niet zó gemakkelijk bereid om hun eigen boontjes te doppen als wel eens wordt verondersteld. Ook dát leren de gebeurtenissen in Durham. De nieuwe arbeidersbeweging - die dáárdoor wordt gekenmerkt dat zij een beweging van de arbeiders zélf is - ontstaan allerminst doordat de arbeiders (of arbeidsters) eindelijk hun lot in eigen handen w i l l e n nemen, maar zij wordt geboren doordat de arbeiders worden *genoodzaakt* dat te doen. Wanneer die noodzaak zich aandient wordt zij telkens weer door de betrokkenen ervaren als een b i t t e r e noodzaak, als iets dat in strijd is met de gang van zaken zoals die naar hun mening zou m o e t e n zijn.

De nieuwe arbeidersbeweging (een ánder soort van organisatie, om het met de woorden van "Solidarity" te zeggen) gaat niet aan de zelfstandige strijd vooraf, nee de nieuwe arbeidersbeweging is het p r o d u k t van de zelfstandige strijd.

=====

H E T I S E E N B E L A N G V A N D E O N D E R N E M E R S

D A T D E A R B E I D E R S V A K B O N D S L I D Z I J N

(Slot)

Uit het eerste deel van deze beschouwing 1) heeft de lezer het oordeel van John Zerzan over de ontwikkelingen binnen de Amerikaanse vakbeweging in de jaren '30 al enigermate leren kennen. Tegenover de wijdverbreide opvatting dat het destijds gevormde Committee for Industrial Organization (CIO) het gevolg was van een radikalisering, stelt hij, dat het bij de oprichting daarvan ging om een aanpassing van de vakbeweging aan de sterk veranderende kapitalistische structuur. Aan het daarvoor door hem op tafel gelegde, in ons eerste opstel reeds vermelde, bewijsmateriaal voegt hij nog het nodige toe.

Zerzan vestigt de aandacht op twee dingen. Enerzijds wijst hij er op, dat een man als de ons reeds bekende Gerard Swope, de president van General Electric, die al in 1926 voor industriële organisatie van de werknemers had gepleit, zich er over verheugde, dat er door politiek "linkse" vakbondsleiders pogingen in het werk werden gesteld het nog ongeorganiseerde personeel van zijn onderneming te organiseren. Tot een van zijn vice-presidenten, die daar anders over dacht, verklaarde Swope: "Als je niet in staat bent met deze mensen tot een akkoord te komen en de dingen te regelen, dan mankeert er wat aan jou." Om aan te tonen hoezeer Swope gelijk had citeert Zerzan de uitspraak van een zekere Ronald Radosh, die konstateerde, dat "het juist de door politiek radicalen geleide bonden waren, die er toe bijdroegen de arbeiders in de bestaande orde in te metselen."

1) Zie "Daad en Gedachte" van december 1976.

Anderzijds beklemtoont Zerzan het feit, dat de geringe organisatiegraad van de Amerikaanse arbeiders in de jaren 1935 en 1936 buitengewoon bevorderlijk was voor het ontstaan van nieuwe strijdvormen van onder op, strijdvormen die zowel het ondernemersdom als de vakbewegingsleiders in gelijke mate vrees inboezemde.

De meest bekende van die nieuwe strijdvormen was de bedrijfsbezetting. Dat het C.I.O. deze zou hebben geadopteerd en tot de zijne zou hebben gemaakt, zoals vaak genoeg wordt beweerd, is een sprookje waarvan Zerzan geen sikkepit overeind laat. Na te hebben beschreven dat de bedrijfsbezetting al tot een veelvuldig toegepaste taktiek was geworden lang voor het C.I.O. gevormd werd, maar dat zij pas sterk de aandacht trok toen zij als methode werd gehanteerd door de arbeiders van General Motors bij een staking die op 28 december 1936 in Cleveland begon en die weldra ook naar andere vestigingen van General Motors oversloeg, verklaart hij nadrukkelijk, dat de actie niet door het C.I.O. werd uitgeroepen en dat het C.I.O. integendeel tevergeefs al het mogelijke had gedaan om haar te voorkomen.

Zerzan is het volledig eens met John Lewis' biograaf Saul Alinsky, dat de bedrijfsbezetting, de 'sit-down'-staking, geheel spontaan door de arbeiders in praktijk werd gebracht en dat alle Amerikaanse vakbondsleiders er door werden geschokt. Wat de sit-down-staking in de auto-industrie betreft, Lewis - de belangrijkste leider van het C.I.O. - had er, naar het woord van een zekere Wellington Roe, "niet méér mee te maken dan de eerste de beste inboorling van Patagonië". Maar, zo laat Zerzan op dit citaat volgen, Lewis en het C.I.O. gaven zich er rekenschap van, dat zij de arbeiders niet onder controle zouden kunnen krijgen indien zij de sit-downs veroorzaakten. Zij gaven zich er ook rekenschap van dat zij snel dienden te handelen. Daarom verklaarde Lewis, ofschoon de 'sit-downs' ook hém vrees inboezemde, op 31 december 1936, dat "het C.I.O. er vierkant achter stond". Zerzan voegt daaraan toe, dat het C.I.O. de bedrijfsbezetting als strijdmethode weer verwierp zo gauw als het zich dat ook maar enigszins kon veroorloven.

Toen de staking bij General Motors begon telde de bij 't C.I.O. aangesloten vakbond U.A.W. (United Automobile Workers) maar bitter weinig leden onder het personeel. Het was allesbehalve gemakkelijk om de leiding van de strijd in handen te krijgen en dat - zo blijkt uit Zerzan's betoog en uit de door hem gebruikte bronnen - niet in de laatste plaats vanwege het feit, dat de bedrijfsbezetting als methode niet geschikt was om door een vakbond te worden gehanteerd, niet bij de vakbeweging als zodanig paste.

De leiders van het C.I.O., aldus Zerzan, poogden van het begin af aan de bezetting van de aan General Motors toebehorende fabrieken te doen ophouden. Minister Francis Perkins heeft verklaard: "Het C.I.O. steunde de staking ofschoon ik wist, dat John Lewis evenals Sidney Hillman en heel de C.I.O.-leiding al het mogelijke deden om de arbeiders uit de fabrieken te krijgen. Maar dat gebeurde niet openlijk..." 2). Toen er tenslotte een akkoord werd bereikt, werd daarin niet gerept over het ritme van de lopende band, dat voor de arbeiders de reden was geweest om strijd te voeren. Niet om de eisen van de arbeiders bekommerde zich de U.A.W. maar om de erkenning van de vakbond. Toen de voorzitter van het oorspronkelijke - van onder op

2) Francis Perkins geciteerd uit het opstel van John Zerzan, "Talos" nr. 27, voorjaar 1976, blz. 153.

gevormde - stakingskomité vernam wat de inhoud van het akkoord was, zei hij: "Dat is niet waarvoor wij gestaakt hebben." Geen wonder dat Alfred W. Sloan als directeur van General Motors zich tevreden toonde met het resultaat.

Zerzan zegt over het akkoord: "De vakbond werd erkend als het orgaan, dat de arbeiders in toom moest houden". Een betere definitie houden wij niet voor mogelijk. Het zal niemand verbazen dat de arbeiders uitermate ontevreden waren en dat er tussen maart en juni van '37 nog 170 sit-down-stakingen bij General Motors waren, op touw gezet door werkers die niet zomaar voor de monopoliepositie van de vakbond wilden kapituleren. Vertegenwoordigers van het C.I.O., vertelt Zerzan, trokken van de ene fabriek naar de andere om deze spontane bewegingen de kop in te drukken. Zij beschouwden ze als een ernstige bedreiging voor de vakbondsautoriteit. Voor zover leden van het lagere vakbondskader met deze sit-downs sympathiseerden werden ze zonder pardon uit de bond gezet. De New York Times maakte daarvan melding op 12 april 1937 in een artikel onder het opschrift "De bonden van het CIO in strijd tegen niet erkende sit-down-stakingen". In het stuk werd er op gewezen dat er een tegenstelling bestond tussen de arbeiders en de (nieuwe) vakbeweging en dat de arbeiders zowel met de patroons als met hun eigen leiders in strijd waren gewikkeld. De verslaggevers van de N. Y. Times gaven er daarmee blijk van een scherpere blik op de situatie te hebben dan vele zogenaamd 'linkse' militanten. Wij schromen niet dit oordeel uit te spreken, juist omdat wij er zo dikwijls op hebben gewezen dat verslaggevers doorgaans met oogkleppen zijn toegerust.

Van de zogenaamd 'linkse' militanten gesproken, John Zerzan verzuimt niet te vermelden dat de bolsjewisten in de Verenigde Staten er al evenzeer op uit waren de 'normale' orde te handhaven of te herstellen via de daarvoor geëigende vakbewegingskanalen als wie ook in het C.I.O. Zo politieke hysterici in de heersende klasse al luidkeels de CP verantwoordelijk mochten stellen voor de bedrijfsbezettingen, de C.P. zélf distancieerde er zich nadrukkelijk van.

De bedrijfsbezettingen waren iets van de arbeiders zelf. In het voorjaar van 1937 verspreidden ze zich als een lopend vuurtje door heel 't Amerikaanse bedrijfsleven. Ook de textielindustrie werd er door getroffen. Een textielarbeidster die bij een van dat soort akties was betrokken, verklaarde: "De patroon werd gek, de vakbondsleiders verloren hun gezicht en werden eveneens dol. Het was een vrolijke dag." In datzelfde voorjaar waarschuwde de bekende Amerikaanse journalist Walter Lippmann de ondernemers ervoor, dat hoe meer zij John Lewis en het C.I.O. tot publieke vijanden poogden te maken, des te moeilijker het John Lewis zou vallen om de discipline in de gelederen van de arbeiders te herstellen. Hij zou zich dan hoe langer hoe meer als het ware verplicht gaan voelen te handelen overeenkomstig de hem toegeschreven reputatie... Maar op het moment dat Lippmann deze woorden op papier zette hadden de meeste Amerikaanse ondernemers het ware karakter van het C.I.O. al door en zich ermee verzoend.

Om te demonstreren dat Lewis' taktiek van éérst de sit-down-stakingen steunen om er vervolgens zich meester van te maken en er zich tegen te keren vanuit het standpunt van het C.I.O. de verstandigste en slimste was, laat John Zerzan ook zien, hoe verkeerd het uitpakte (voor de vakbeweging en het ondernemerdom dan) wanneer het C.I.O. van meet af aan zijn *werkelijke* bedoelingen ten toon spreidde. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de zogenaamde "kleine staalstaking". Diverse waarnemers, aldus Zerzan, waren het met elkaar erover eens, dat de aktie veel minder heftig en met minder geweld

zou zijn verlopen indien 't C.I.O. niet met zoveel felheid stelling had genomen tegen de bedrijfsbezetting.

Ondernemers beseften inmiddels al terdege, dat een kontrakt met het C.I.O. een soort van verzekering tegen arbeidersoptreden vormde (voor zover dan de arbeiders gehoorzaamden aan de leiders natuurlijk). John Lewis sprak dat ook openlijk uit. Hij verklaarde in 1937: "Een overeenkomst met het CIO biedt een goede bescherming tegen zit-stakingen, lig-stakingen of andere soorten van staking".

John Zerzan maakt aan het slot van zijn historische beschouwing nog een opmerking op grond waarvan wij eens temeer overtuigd zijn van zijn inzicht in de gehele situatie en in alles wat zich in de Amerikaanse vakbewegingswereld en in de vakbewegingswereld in het algemeen afspeelt. Daar namelijk waar hij er nogmaals op wijst, dat het voor het C.I.O. niet zo'n eenvoudige zaak was om de discipline te herstellen en de arbeiders onder controle te krijgen, legt hij uit, dat dit hierdoor werd veroorzaakt, dat vakbondsbestuurders altijd de schijn op moeten houden dat zij voor de eisen en belangen van de arbeiders in het krijt treden. Doen zij dat niet, aldus Zerzan, dan tonen de arbeiders in de vakbeweging geen enkele interesse.

Omdat de schone s c h i j n op de duur géén garantie ervoor vormt dat de arbeiders aan de leiband van de vakbeweging zullen blijven lopen heeft de Amerikaanse vakbeweging tegelijkertijd bij die akties uit de jaren '30 voor de 'closed shop' geijverd. En met sukses. Slechts dan wanneer zij het uitsluitende recht heeft verkregen om de arbeiders officieel te vertegenwoordigen bij wat men een kollektief overleg noemt, is zij in staat de arbeiders volledig te beheersen. Want een vakbondslid dat zich dan tegen de bureaucratie verzet riskeert niet alleen zijn roeyement uit de bond maar tevens het verlies van zijn baantje. De zogenaamde Wagner-wet in de Verenigde Staten beoogde die 'closed shop' tot stand te brengen. Die Wagner-wet werd dan ook door het overgrote deel van het ondernemerdom bejubeld. Maar de arbeiders hebben sinds het tot stand komen ervan hoe langer hoe meer hun ontevredenheid met "hun" vakbonden tot uiting gebracht, schrijft Zerzan. Zijn gelijk in deze kan moeilijk worden betwist. Ondanks de daaraan verbonden risico's hebben de Wagner-wet en de 'closed shop' het Amerikaanse ondernemerdom allerminst behoed voor "wilde" akties en stakingen van onder op.

=====

E E N U I T S P R A A K O M T E O N T H O U D E N

Wij hebben er vaak genoeg op gewezen, dat de sociaaldemokratie of andere soortgelijke, zogenaamd hervormingsgezinde partijen - die het doen voorkomen alsof zij de belangen van de arbeidersklasse behartigen - zich doorgaans dan aan het roer van de burgerlijke staat bevinden wanneer de heersende klassen zich voor enorme moeilijkheden zien geplaatst of wel het kapitalisme in een depressie verkeert. Het is dan hun politieke taak onder dergelijke, voor de gevestigde orde minder plezierige, omstandigheden de kastanjes uit het vuur te halen.

Het is ons overkomen - in een mondelinge diskussie, als wij ons goed herinneren - dat deze zienswijze bestreden werd met de opmerking, dat wij

plezier schenen te scheppen in het samenstellen van uiterst gekunstelde konstrukties. "De enige reden", zo werd ons toegevoegd, "dat bepaalde partijen zich op een gegeven moment aan de regering bevonden of bevinden was en is gelegen in een bepaalde v e r k i e z i n g s u i t s l a g op basis waarvan bepaalde politici al dan niet op meerderheden steunden of steunen en al dan niet met behulp van politieke compromissen kabinetten van bepaalde samenstelling konden of kunnen formeren."

Een dergelijke tegenwerping is natuurlijk puur formeel. Zij bevat bepaald geen enkel element van analyse. Op feiten, zoals deze, dat de Duitse sociaaldemokratie, de Britse Labourparty, een "socialist" als Léon Blum in Frankrijk of 't kabinet-Den Uyl tot de regering werden geroepen in crisisperiodes, slaat zij niet de minste acht. Met een verklaring als die van de Italiaanse historicus Benedetto Croce, die heeft uitgelegd, dat de schijnbare uitzondering die zich op de reformistische en ministerialistische regel in het verleden in zijn land heeft voorgedaan in feite geen uitzondering was 1), houdt zij geen rekening. Dat het beleid van welk kabinet in welk land dan ook nog nooit door de wil van de kiezers is bepaald, wordt geheel buiten beschouwing gelaten. De tegenwerping, kort samengevat, kan slechts opkomen in het brein van iemand die de parlementair-politieke of burgerlijk-demokratische s c h i j n voor het wezen der dingen houdt en er zich dienovereenkomstig door laat verblinden.

Dezer dagen troffen wij in de onverdacht liberale "Nieuwe Rotterdamse Courant" enkele uitspraken aan van de tot de vaste redactiestaf van dat blad behorende kommentator J.L. Heldring, die wij niet anders kunnen verstaan dan als een bevestiging van onze opvatting.

Op 7 december '76 schreef Heldring (in een beschouwing getiteld: "Gelukkig nog vijf maanden de tijd"):

"..... de PvdA moet, ook na mei 1977 (tijdstip van de nieuwe Kamerverkiezingen - red. D. & G.) regeringsverantwoordelijkheid blijven dragen. Waarom? Niet omdat ik de socialistische beginse-
len ben toegedaan of omdat ik het zo eens ben met het beleid van Den Uyl c.s. Dat ben ik namelijk niet. Mijn redenen zijn de volgende: in een periode van economische teruggang en sociale spanning is het belangrijk dat de partij die het dichtst bij de vakbeweging staat regeringsverantwoordelijkheid draagt..."

Drie dagen later schreef Heldring in zijn vaste rubriek in dezelfde liberale krant:

1) In zijn "Geschiedenis van Italië" heeft Croce opgemerkt, dat het *niet* deelnemen aan de regering door de sociaaldemokraten, in een bepaalde periode *dezelfde* funktie had als elders hun regeringsdeelneming, te weten: de beheersing van de arbeidersklasse. Wij ontlenen de opmerking van Croce aan het boek "Der Faschismus" van Ignazio Silone (Zürich 1934, blz. 66/67), die er aan toevoegt dat Croce's zienswijze door diverse Italiaanse reformisten is bevestigd en dat een sociaaldemokraat als d'Aragona zich er op beroemde "de 'revolutie' te hebben verhinderd".

"De parlementaire democratie zoals wij die nu kennen is, historisch en feitelijk, onlosmakelijk verbonden met het economische systeem zoals wij dat nu kennen... Zijn de conservatieven aan de macht dan wordt dat systeem ondermijnd met 'industriële actie'; vormen de socialisten de regering dan gaat men over tot 'klassensamenwerking'..."

Dat Heldring er totaal geen oog voor schijnt te hebben dat het geenszins de a l t i j d op klassensamenwerking aansturende vakbonden zijn die 'industriële actie' voeren maar steeds de arbeiders en dat deze daartoe ook dan genoodzaakt worden wanneer er zogenaamd 'linkse' regeringen zijn, doet aan de strekking van zijn woorden nauwelijks iets af. Men behoeft zijn beide uitspraken slechts naast elkaar te leggen om in te zien, dat hij en zijn klassegenoten geen moment in twijfel verkeren omtrent de werkelijke functie en betekenis van zogenaamde 'progressieve' of 'socialistische' regeringen. Het is hun taak het bestaande economische stelsel te verdedigen op momenten dat andere partijen daartoe minder goed in staat zijn. Zij worden aan het bewind geroepen om impopulaire maatregelen door te voeren, daar er op wordt gerekend dat deze eerder worden geaksepteerd wanneer ze afkomstig zijn van politici en partijen die zich in het politieke carnivalsgedruis altijd als 'vrienden van de arbeiders' hebben vermomd. Dáárvóór zijn ze aan de regering.

En de verkiezingsuitslag dan? Een regering wordt niet gekozen. Zij is het resultaat van de kabinetsformatie, die na de verkiezingen een aanvang neemt. Wat er bij zo'n kabinetsformatie uit de bus komt hangt af van hetgeen de diverse partijen, gezien de maatschappelijke situatie van het ogenblik, van elkaar 'gedogen'.

=====

V A K B O N D S B E S T U U R D E R S : E E N V O O R B E E L D

V O O R M A N A G E R S E N B E D R I J F S L E I D E R S

"Topmensen uit de zakenwereld in het Westen zouden eens serieus moeten nagaan hoe vakbondsleiders werken, hoe zij worden geselecteerd, opgeleid en gemotiveerd en hoe zij er in slagen tegenover hun leden hun geloofwaardigheid te behouden."

Ziedaar - geciteerd uit het "Rotterdams Nieuwsblad" van 30 oktober 1976 - de goede raad van de heer John Marsh, oud-voorzitter van het British Institute of Management (een instelling ten behoeve van bedrijfsleiders en directeuren van ondernemingen) en een vooraanstaand adviseur voor ondernemingsbeheer in Groot-Brittannië. Hij gaf dit advies aan Nederlandse managers en aan managers uit andere Westerse landen tijdens een internationaal management-kongres dat in Den Haag werd gehouden.

Het was bepaald niet voor het eerst dat representatieve figuren uit het Britse ondernemerdom er blijk van gaven een uiterst realistische kijk te hebben op het wezen van de vakbeweging en de functie van de vakbondsbestuurders. In de dagen dat de Conservatieve regering-Heath de Britse vak-

beweging verantwoordelijk stelde voor de vele "wilde" stakingen en de actie van de arbeiders poogde in te dammen met behulp van de wet op de industriële verhoudingen (Industrial Relations Act) had de Federatie van de Britse ondernemers al laten doorschemeren, dat zij een samenwerking tussen ondernemers en vakbonden een veel beter middel daartoe achtte. Wat de woorden van de heer Marsh betreft: men kan er slechts uit afleiden dat hij er diep van doordrongen is, dat de vakbeweging er veel beter in slaagt de arbeiders onder de duim en in het gareel te houden dan menig ondernemer.

De vakbeweging, daar komt de opmerking van deze Britse deskundige op neer, is een veel beter instrument tot beheersing van de arbeidersklasse dan het instrumentarium van de onderneming of het ondernemerdom. Vandaar ook dat de heer Marsh konstateerde dat het onvoldoende stijgen van de produktiviteit ten dele aan de managers zélf moest worden geweten.

De ondernemers - zo kan men die opmerking vertalen - moeten, als zij meer van de arbeiders gedaan willen krijgen, bij de vakbonden in de leer gaan.

=====

K L A S S E N S T R I J D B I J P H I L I P S

Nog niet zo lang geleden hebben wij in "Daad en Gedachte" enkele malen de aandacht gevestigd op de stelling van de Amerikaanse publicist John Zerzan, dat het absentisme een vorm van arbeidersverzet is en dat het ondernemerdom bepaald niet zonder reden zich daar zeer ongerust over maakt en er een gevaar in ziet voor de huidige samenleving. Wij hebben er toen in dat verband ook op gewezen, dat de Britse schrijfster Mary McAuley in een uitvoerige studie tot de konklusie is gekomen, dat ziekteverzuim een middel is waarmee de Russische arbeiders al sinds jaar en dag - gevolg van bijzondere historische omstandigheden - zich verzetten tegen de bedrijfsleidingen en tegen de situatie waarin zij zich bevinden. De konklusie die zich uit een en ander opdringt is deze, dat men het ziekteverzuim als een vorm van arbeidersverzet heeft te beschouwen.

Deze konklusie vindt krachtige steun in datgene wat de socioloog Ad Teulings dezer dagen gepubliceerd heeft in een - met medewerking van een groep studenten van het Sociologisch Instituut van de Amsterdamse universiteit tot stand gekomen - studie over het Philips-concern 1). Het bewuste boek laat geen spaan heel van de, van de kant van de familie Philips zelf steeds weer herhaalde, bewering, dat arbeidskonflikten bij goede ondernemers niet voorkomen en dat Philips het voorbeeld van zo'n goede onderneming is die altijd in vrede met haar arbeiders heeft kunnen leven 2).

Op het eerste gezicht en afgaande op de officiële statistieken lijkt - léék althans tot aan het uitbreken van het arbeidsconflict bij de Philips-vestiging USFA in Helmond - er waarheid te schuilen in het sprookje van het stakingsvrije Philips-concern. Op de keper beschouwd, zoals in het boek van Teulings, onderscheidt dit sprookje zich niet van andere sprookjes. Zeker, er zijn wel minder s t a k i n g e n , maar er zijn - het tegendeel zelfs is waar - niet minder arbeidskonflikten. Men mag zich op de afwijkende vorm daarvan niet doodstaren en men moet zich niet op een

dwaalspoor laten brengen door het feit, dat zij in de diverse publikaties van het Philips-bedrijf zélf (zoals de Philips-Koerier - 3) of die over de onderneming niet als zodanig worden aangeduid.

Formeel moge het juist zijn, dat het zogenaamde progressieve ondernemingsbeleid, waar Philips zo "trots" op is, stakingen heeft weten te voorkomen, nauwkeuriger bezien is dat ondernemingsbeleid een r e a k t i e op sociale konflikten. Eisen van de arbeiders werden bij Philips in eerste instantie altijd bruisl afgewezen. Pas wanneer dat géén effekt sorteerde gaf de bedrijfsleiding voor een deel aan die eisen toe. Met andere woorden: de geschiedenis van Philips is niet arm aan klassekonflikten, integendeel zij is er van doortrokken.

Bij Philips - zo blijkt uit het boek van Teulings aan hen die het nog niet wisten - is de arbeid van bijna alle menselijke kwaliteiten ontdaan en tot de allersimpelste handelingen teruggebracht, handelingen die wetenschappelijk zó zijn uitgekend dat zij het grootst mogelijke rendement opleveren. Als gevolg van de funktieclassifikatie wordt de arbeider beloond naar dat stukje - uiterst geringe - scholing dat voor het vervullen van de door hem bezette arbeidsplaats vereist is. Dat levert de onderneming op de lange duur een aanzienlijke besparing op de loonkosten op. Daarvoor, aldus Teulings, ten voor de uiterste versimpeling van de arbeidshandelingen, de geringe zelfstandigheid van de arbeiders, het geestdodende karakter van hun werk, heeft Philips het gelag moeten betalen met een onvangrijk ziekteverzuim. De kosten van het massale ziekteverzuim bij Philips zijn hoger dan het verlies tengevolge van de grootste staking bij welke onderneming in de westerse wereld ook.

Volgens Teulings verklaart dit ziekteverzuim ten dele 't zo lage stakingspercentage bij Philips. Al lijkt ziekteverzuim heel iets anders dan een staking, het kan niettemin als een vorm van protest worden beschouwd. Bij Philips lijkt het hoge percentage ziektegevallen - in 1970 aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde - een kollektieve reactie op de arbeids-situatie.

Het is deze zienswijze, die naar onze mening niet weinig bijdraagt tot de betekenis van Teulings' jongste onderzoek. Het is een onderzoek, dat de nodige steun geeft aan de onderzoekingen die anderen over het absentisme hebben verricht.

-
- 1) Ad Teulings, Philips - Geschiedenis en praktijk van een wereldconcern, uitgave Van Gennep, Amsterdam, prijs f 24,50.
 - 2) De schrijver van dit artikel heeft aan deze bewering nooit 't minste geloof gehecht. Hij werd al in de jaren '30 en nog voor het verschijnen van Maurits Dekker's aan Philips gewijde roman "De mensen menen het goed met de mensen" door iemand die het wéten kon uitvoerig geïnformeerd over de praktijken van de door héél Brabant opererende bedrijfspolitie van Philips.
 - 3) Wij behoren tot de geïnteresseerde lezers van de Philips-Koerier. Het is ons niet ontgaan, dat op het moment dat er sprake was van een staking in de Spaanse Philips-vestiging daarover door dit blad in alle talen werd gezwegen.

=====

INFORMATIE OVER VAKBONDSLEIDERS?

GEEN GEK IDEE EIGENLIJK

Half december heeft de Britse "Sunday Times" op de voorpagina het bericht gebracht, dat de Engelse regering al vele jaren lang door de diverse inlichtingendiensten het doen en laten liet nagaan van Britse vakbondsleiders. Ah - zal de enigszins met Britse zaken op de hoogte zijnde lezer misschien uitroepen - een initiatief ongetwijfeld van de Conservatieve premier Ted Heath. Was hij niet de man, die achter iedere staking in Groot-Brittannië de hand van de vakbeweging speurde? Beschouwde hij de vakbondsbestuurders niet als de verspreiders van het virus dat de zogenaamde "Engelse ziekte" veroorzaakte? Beschouwde hij zijn beruchte Industrial Relations Act niet als de medische ingreep waarmee aan de zo besmettelijke kwaal een halt zou kunnen worden toegeroepen? Inderdaad, maar desondanks wordt met een dergelijke veronderstelling de plank volledig misgeslagen.

Volgens de "Sunday Times" brengen de Britse inlichtingendiensten al zo'n tien jaar lang rapporten over de vakbondsleiders uit. Tien jaar geleden nu stond niet Ted Heath aan het hoofd van het Britse kabinet maar was de Labourregering van Harold Wilson aan 't bewind. Heath volgde hem pas op in 1971 en hij werd in 1974 ten val gebracht, niet door de vakbonden, maar door de mijnwerkers. Het idee om vakbondsbestuurders te laten bespioneren is derhalve geboren in de schoot van een bewind van precies dezelfde politieke kleur als het huidige, het werd voor het eerst in praktijk gebracht door een zogenaamde "Arbeidersregering", welker minister van arbeid bittere krokodillentranen vergoot over het afnemende respect voor morele beginselen 1).

Volgens de "Sunday Times" circuleerden de door de inlichtingendiensten uitgebrachte rapporten steeds onder een slechts kleine groep van ministers, die rechtstreeks te maken hadden met de vakbonden of met de veiligheid van de staat. Tijdens zijn laatste periode als premier - dat wil zeggen tussen het voor jaar van 1974 en dat van 1976 - maakte Wilson die groep nog kleiner dan ze was. Er waren wat meer ministers die tot Labour's "linkervleugel" behoorden en Wilson was, volgens de "Sunday Times" bang dat het laten schaduwen van vakbondsleiders bij "links" niet zo best zou vallen.

Om commentaar gevraagd lieten zowel de huidige Labour-premier Callaghan, als minister Michael Foot - in het voorjaar van '76 mede-kanshebber voor het premierschap en tweede man in de Labourparty - en ex-premier Wilson het volslagen afweten. Foot verklaarde - wat wáár zou kunnen zijn - dat hij van niets wist en er ook niet over wilde praten. Callaghan zei dat "Downing Street 10" (de ambtswoning van de eerste minister) nooit inging op zaken betreffende de veiligheid. Wilson, die niet wist wat voor commentaar Callaghan had gegeven, zei niettemin dat hij daaraan niets had toe te

1) Minister van arbeid Ray Gunter verklaarde in 1965 op een kongres van de Britse coöperaties in Edinburgh, dat "er nu eenmaal morele principes zijn, die gerespekteerd moeten worden." Zo niet, dan zal, zei hij, de arbeidersbeweging (hij bedoelde uiteraard de oude arbeidersbeweging) te gronde gaan.

voegen.

Kommentaar kwam er wél van diverse vakbondsleiders, maar het was merkwaardigerwijze, uitermate tam. De meesten zeiden, dat ze de spionage wel hadden vermoed. Slechts een enkele noemde haar "uiterst betreurenswaardig". En dat was dan de reactie met de meeste "verontwaardiging". Nog merkwaardiger dan dit is de mededeling van de "Sunday Times" omtrent de bronnen van de uitgebrachte rapporten. De inlichtingendiensten zouden hoofdzakelijk gebruik maken van.... het bolsjewistische dagblad "Morning Star", het (trotskistische) blad "Socialist Worker" en andere soortgelijke publikaties.....

Wat ons betreft: wij vinden het eigenlijk nog zo'n gek idee niet om het doen en laten van de vakbondsleiders nauwkeurig in de gaten te houden. Niet via de inlichtingendiensten der heersende klasse uiteraard en niet ten behoeve van haar regering. Evenmin zou er van de handel en wandel der bondsbestuurders een *geheim* rapport moeten worden opgemaakt, noch zouden de gegevens ervoor uit het dagblad van de C.P. dan wel uit trotskistische of maoïstische periodieken dienen te worden gehaald. De ten opzichte van de vakbeweging met oogkleppen uitgeruste zogenaamde "linkse" pers pleegt doorgaans over háár het soort sprookjes op te dissen, dat de bestuurders zélf niet ongaarne horen vertellen en waaraan - vooral als ze in de taal der inlichtingendiensten worden weergegeven - sommige politici maar al te gretig geloof hechten.

Dat de commentaren der Britse vakbondsleiders tam waren is bij nader inzien minder merkwaardig dan het op het eerste gezicht lijkt. Het zou wel anders geweest zijn, indien - ten behoeve van de arbeiders - in brede lagen der werkende bevolking dat soort informatie verstrekt was als bijvoorbeeld wordt aangetroffen in het door Tony Lane en Kenneth Roberts geschreven boek over de staking bij Pilkington, waarin sprake is van een Jim Matthews geheten bestuurder van de General and Municipal Workers Union, die regelmatig achter de rug van de bondsleden gemene zaak maakte met de patroons. Het zou óók anders geweest zijn indien iedere arbeider regelmatig kennis zou kunnen nemen van dat soort uitspraken als die welke de heer Backx deed bij zijn afscheid als secretaris van de Scheepvaartvereniging-Zuid toen hij de vakbondsbestuurder Hulsker zijn "beste vriend" noemde met wie hij "alleen terwille van de wederzijdse achterban" jaren achtereen een spiegelgevecht had geleverd.

Dit soort feiten - we zouden de reeks nog veel en veel langer kunnen maken 2) - dringt zelden door tot de "linkse" pers, die zich inplaats van ze te vermelden liever uitslooft te beweren dat de vakbondsleiders met een klein beetje druk van onder op in de "goede" richting kunnen worden gedreven. Dat zijn van die beweringen die een man als Ted Heath of als Hans Wiegel triomfantelijk "Zie je wel?" doen uitroepen.

Ondernemers onder elkaar daarentegen, die op grond van hun ervaring een beter inzicht in de vakbeweging hebben, zouden daarop "Ik zie, ik zie,

2) Tot dit soort feiten behoren ook die welke de vroegere voorzitter van NVV-Voedingsbond, de heer Sake van der Ploeg, omtrent zichzelf en zijn verhouding tot een ondernemer als Rinske Zijlstra vermeldde in een stuk dat hij notabene opstelde tot zijn eigen verdediging. Zie Daad en Gedachte van augustus 1973, het opstel "Achter de coulissen van het Paasbestand".

wat jij niet ziet" kunnen laten horen. De heer Backx was één van hen maar zijn indiskretie is een uitzondering. De *situatie* waarop hij doelde was dat stellig niet. Hoe meer de arbeiders daaromtrent te weten kunnen komen des te beter.

=====

HUMANISERING VAN DE ARBEID:

EEN ONDERNEMERSBELANG

Sinds 1974 heeft de regering van de Duitse Bondsrepubliek de niet geringe som van zowat honderd miljoen Mark besteed ten behoeve van een onderzoek, dat gericht is op wat men noemt de humanisering van het arbeidsproces. De totale kosten van het projekt zijn nog aanzienlijk hoger. Het bedrijfsleven zelf heeft er rond honderdveertig miljoen Mark voor op tafel gelegd. Er wordt nagegaan op welke wijze er een eind zou kunnen worden gemaakt aan allerlei met de industriële produktie verbonden menselijke misère; men poogt een arbeidstechnologie te ontwikkelen waardoor de mensen hun werk met meer plezier kunnen verrichten; men poogt - zoals er gezegd wordt - iets te doen tegen herrie, verdriet en onbehagen. Bij dat alles, aldus de bij het onderzoek betrokkenen, wint de overtuiging veld, dat humanisering van de arbeid niet slechts een sociaal goed is maar tevens een economisch belang.

We moeten bij die woorden onwillekeurig terugdenken aan de Britse ondernemer Robert Owen (1771-1858), die in zijn spinnerij in New Lanark het bewijs trachtte te leveren - en ook inderdaad geleverd heeft - dat zowel hogere lonen als betere arbeidsverhoudingen een krachtige stimulans betekenden voor de produktiviteit en verre ervan de kapitalistische belangen te schaden, integendeel deze sterk bevorderden. Het moderne Duitse ondernemersdom - en bepaald niet het Duitse alleen trouwens - is een overtuigde aanhanger van Owen's ideeën.

Het is West-Duitsland verrichte onderzoek heeft aangetoond, dat humanisering van de arbeid - een verdergaande humanisering dan die welke sinds Robert Owen inmiddels al tot stand is gebracht - tot een grotere rentabiliteit voert.

Maar zijn, zal men vragen, menswaardiger arbeidsverhoudingen dan niet van grote betekenis voor de werknemers? Het komt niet bij ons op dat tegen te spreken, maar we willen bij die betekenis toch wel een paar kanttekeningen maken. In Duitsland bijvoorbeeld, waar de uitkomsten van het onderzoek ook tot maatregelen hebben geleid, zijn bepaalde gieterijen niet langer "het voorportaal van de hel". Dat is onder meer het geval bij een industriële gigant als Hoesch. Wie dat *zonder meer* een "groot goed" voor de arbeiders noemt, ziet over het hoofd, dat in de schonere en minder lawaaiïge fabriek allerlei toeslagen op het loon komen te vervallen, die krachtens de sociale wetgeving of de c.a.o. op grond van ongunstige arbeidsverhoudingen eerst wél moesten worden uitgekeerd. Er is nu eenmaal geen medaille of zij heeft haar keerzijde.

Men moet het bovenstaande niet zó opvatten, dat de humanisering van de arbeid automatisch tot een daling van het loon voert. Het gaat om een tendens waar andere tendensen tegenover staan. Het loon wordt anders samengesteld. Het bestaat niet langer uit een loon + toeslagen voor zware of onaangename arbeid, maar uit wat men een prestatieloon noemt en dat kan boven het voorheen betaalde loon uitgaan als gevolg van de grotere produktiviteit.

Om dat te illustreren wijzen wij er op, dat als gevolg van de zogenaamde humanisering ook een materiaalbesparing werd bereikt. In een van de gieterijen was er - om wat te noemen - op 1000 kilogram geproduceerd staal rond 600 kilogram afval. Na de toepassing der nieuwe produktiemethoden bedroeg de hoeveelheid afval niet meer dan 50 kilogram. In één woord: loonsverhogingen zijn onder dergelijke omstandigheden niet gekoppeld aan dezelfde hoeveelheid eindprodukt, maar aan een grotere hoeveelheid daarvan in een gelijke arbeidstijd. Dat is trouwens precies wat door het begrip grotere produktiviteit tot uitdrukking wordt gebracht. De arbeiders zijn, aan hun *eigen* omstandigheden gemeten, beter af dan voorheen, de onderneming is nog veel beter af. De voortgang van een dergelijk proces is aan de technische ontwikkeling gebonden en vindt dáár zijn grenzen. Gemeten aan de totaal geproduceerde waarde zijn de arbeiders er op achteruit gegaan. De uitbuiting is - ondanks verbeterde arbeidsverhoudingen en niettegenstaand een eventuele loonsverhoging - toegenomen.

Een van de gevolgen van een dergelijke technische ontwikkeling is het ontstaan van een geheel ander soort van proletariaat. Daarvan - van een ander type arbeider - is ook sprake in de verslagen omtrent het onderzoek. En ook hierbij hebben we te maken met een ontwikkeling die al sedert Owen aan de gang is, maar die bij de stormachtige technische ontwikkeling in onze tijd in versneld tempo zichtbaar wordt. De voorbeelden ervan liggen om ons heen voor het opscheppen. Philips-president Van Riemsdijk heeft dinsdag 14 december in een bijeenkomst van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel in Amsterdam gesproken over "arbeid op een hoger kwalitatief niveau", een niveau dat ontstaat als gevolg van de - door hem onvermijdelijk genoemde - voortgang van de automatisering.

Niet een dergelijke arbeid op hoger kwalitatief niveau wordt volgens Van Riemsdijk tegemoetgekomen aan de behoefte aan interessanter en verantwoordelijker werk. Of dát nu een juiste karakterisering van de uitwerking der automatisering is, betwijfelen wij - om het maar zacht uit te drukken - sterk. En als Van Riemsdijk betoogt, dat die ontwikkeling "aansluit bij opleidings- en vormingsmogelijkheden" keert hij naar onze mening de zaken precies om. Niet de arbeid van hogere technische kwaliteit sluit aan op de opleiding en vorming, maar dóór de technische ontwikkeling ontstaat de behoefte aan technisch bekwaamere en beter gekwalificeerde arbeiders. Om die reden dan ook is zo'n dertig jaar lang aan het technisch beroepsonderwijs alle aandacht besteed en om die reden en geen andere heeft het oude *ambacht* onderwijs voor *technisch* onderwijs plaats gemaakt.

Dat dit om *sociale* redenen zou zijn geschied is een sprookje, zoals het ook een sprookje is, dat de met het woord "humanisering" aangeduide veranderingen in het produktieproces om humanitaire of sociale redenen worden doorgevoerd. Niet een zowel als het ander heeft een puur economisch-technische reden en zo is 't - op kleinere schaal dan nu - ook in het verleden steeds geweest, alle ethische argumenten - te beginnen met die van

Robert Owen - ten spijt.

Is er dan met dit alles geen enkel ander facet verweven? O zeker wel. De maatschappelijke werkelijkheid is gekompliceerd. Naast dit alles, maar als bijkomende faktor, speelt mee de verwachting dat het nieuwe arbeiders-type, het volmaakt andere proletariaat, minder geneigd zal zijn tot sociaal verzet. Die verwachting is een illusie. Er zijn voorbeelden te over, dat juist de best betaalde arbeiders en die welke onder wat men noemt "gunstiger" arbeidsverhoudingen hun werk verrichten, de meest strijdbare zijn. Wat de "humanisering" van de arbeid wordt genoemd maakt de kloof tussen de arbeidersklasse en het ondernemersdom niet kleiner, maar integendeel juist groter

=====

PROF. PEN EN DE VAKBEWEGING

Een aantal weken geleden hebben hoge funktionarissen van de Federatie Nederlandse Vakbeweging het nogal zwaar te verduren gekregen in enkele tegelijkertijd in verschillende plaatsen van het land gehouden vergaderingen. Vice-voorzitter Spit kreeg het verwijt te horen dat hij sprak als een professor en zag zich gekonfronteerd met "boe"-geroep. De bestuurders werden vergeleken met een "werkgeversdelegatie". Er werd ook vastgesteld dat ze zich net zo opstelden als direktoren.

De gebeurtenis is voor de Groningse ekonoom prof. dr. J. Pen aanleiding geweest voor een kommentaar in "Het Parool".

Pen schreef o.a.: "Vakbondsleiders weten van die prins helemaal geen kwaad... Van een kloof of zoiets met de achterban, stel je voor zeg. Niets aan de hand..."

Het sarkasme wekt de schijn, dat de Groningse hoogleraar weet wat of er aan de hand is. Die schijn is vals. Niet voor niets schrijft Pen, dat de vakbondsleiders van die prins geen kwaad weten. Met die prins bedoelt hij "de linkse critici" en hij verstaat daaronder: de "cellenbouwers van de CPN". Met andere woorden: Pen ziet zélf al evenmin een kloof met de achterban. Hij ziet slechts een tegenstelling tot een min of meer georganiseerde, bolsjewistisch geïnspireerde en geïnfilterde oppositie. Of wou hij soms beweren, dat de hele achterban van de vakbeweging uit CPN-ers bestaat? Kom nou professor.

Tot de vakbondstop zei Pen, dat deze geen idee heeft waar de oppositie vandaan komt en blijkbaar nooit "De Waarheid" leest. Zou Pen, zo vragen we ons af, zélf "De Waarheid" wél lezen?

Uit eigen ervaring weten we, dat je in een vergadering maar heel weinig principiële kritiek op de vakbeweging hoeft te uiten om terstond CPN-ers tegen je te krijgen. Wie constateert dat er een kloof gaapt tussen de vakbeweging en haar achterban stuit onmiddellijk op hún tegenspraak.

En wat meent de professor nu eigenlijk precies? Dat er een kloof tussen de vakbeweging en haar leden gaapt? Of ziet hij slechts een kloof tussen de vakbeweging en een handjevol CPN-ers? Als hij dat laatste bedoelt, wat de enig mogelijke konklusie is, is hij abuis. Tussen die beiden zijn slechts geringe verschillen. Tussen de arbeiders en de vakbondsleiders is er wél een kloof en precies dezelfde kloof gaapt er tussen de arbeiders en de heren bolsjewieken.